

Johan Steenbergen na 1940

Direct na de inval van de Duitsers in Nederland werd Johan Steenbergen als onderdaan en consul van een 'vijandige mogendheid' in Dresden gearresteerd. Steenbergen weigerde aan de oorlogsproductie voor de nazi's mee te werken, maar kwam na een tijdje vrij, hoewel hij niet meer de fabriek in mocht, waarover hij elke zeggenschap verloren had. Hij bleef wel naar het consulaat in zijn eigen kantoor gaan en contact houden met zijn medewerkers. Die moesten onder nazi-toezicht wel voor de oorlogsindustrie werken.

Op 15 mei 1942 kon Steenbergen met zijn (Joods-Amerikaanse) vrouw Elisabeth Nussbaum - in het kader van een personenruil met de VS - Duitsland verlaten. Hij heeft toen nog afscheid kunnen nemen van zijn familie in Meppel.

Uiteindelijk kon Steenbergen met zijn vrouw via Lissabon doorreizen naar de VS, waar hij opnieuw consul werd in San Francisco. Hij zou zijn fabriek nooit meer terugzien.

Het echtpaar Steenbergen-Nussbaum

Johan Steenbergen werkte van 1946 tot 1949 als kolonel bij de Nederlandse militaire missie in Duitsland, waar zijn goede contactuele eigenschappen en kennis van land en volk hem al gauw geliefd maakten.

Kolonel Steenbergen in 1949.

Van de Sovjet-autoriteiten kreeg hij geen toestemming naar Dresden terug te keren. In een reeks processen in Europa en de VS probeerde hij - tevergeefs - zijn zeggenschap over Ihagee, de patenten en merkrechten terug te krijgen. Uiteindelijk richtte hij in 1959 in West-Duitsland Ihagee West op, dat de (nu zeldzame) Exakta Real ontwikkelde. Deze camera bleek evenwel technisch en commercieel een mislukking.

De in West-Duitsland geproduceerde Exakta Real werd geen succes.

Vanaf 1950 tot zijn pensionering in 1961 maakte hij zich zeer verdienstelijk als Consul der Nederlanden in Hannover en Emden. Er was toen een slepende ruzie tussen de beide landen over de grens in de Eems en Dollard. Die ruzie heeft hij helpen beslechten met invoelende en doelgerichte diplomatie. Daarvoor werd hij in Nederland en Duitsland met hoge onderscheidingen beloond.

Johan Steenbergen overleed, 80 jaren oud, op 7 maart 1967 en ligt begraven in Bonn. Zijn toenmalige bekendheid en roem als innovatieve ondernemer zijn verflauwd; alleen in de kleine kring van cameraleefhebbers kent men zijn naam nog. Die naam leeft nu voort in de Steenbergen Stichting, die hijzelf heeft opgericht om met zijn nagelaten kapitaal goede doelen te steunen op het gebied van

cultuur, wetenschap en fotografie. Een voorbeeld is een jaarlijkse prijs voor veelbelovende jonge fotografen. Dit Steenbergen Stipendium voor Fotografie (5000 euro) wordt sinds 1998 jaarlijks uitgereikt aan een student van één van de geaccrediteerde foto-opleidingen van de Nederlandse Kunstacademies. Ook wordt een stipendium gegeven voor de geschiedschrijving van Drenthe.

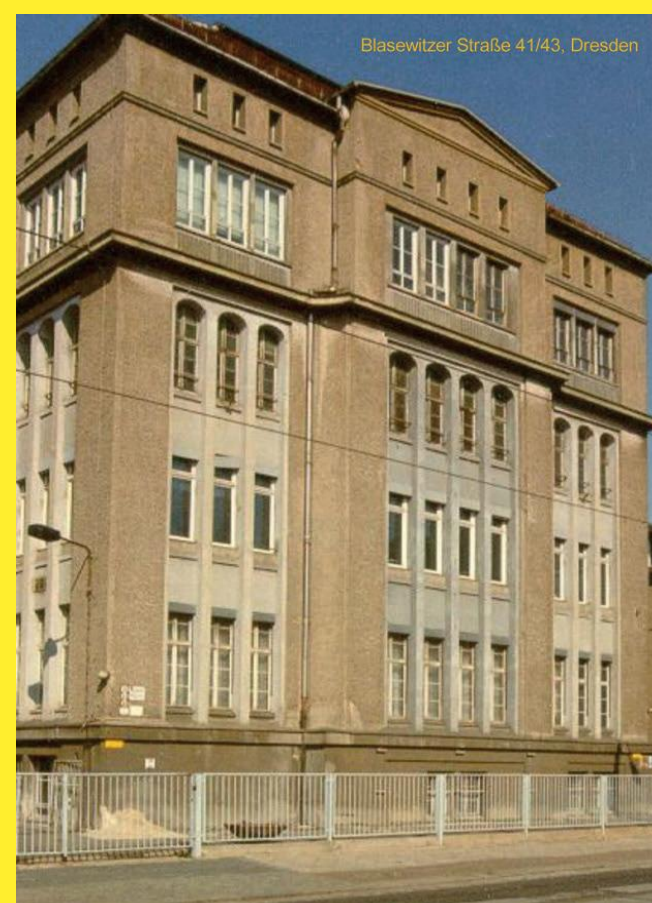

Johan Steenbergen met zijn Exakta.
Foto Dick Boer.

Ihagee en Exakta na 1940

De Ihagee-fabriek moest gedurende de Tweede Wereldoorlog Exakta's en andere optische producten maken voor het Duitse leger. Tijdens het bombardement van Dresden van 13/14 febr. 1945 werd de fabriek nagenoeg totaal verwoest.

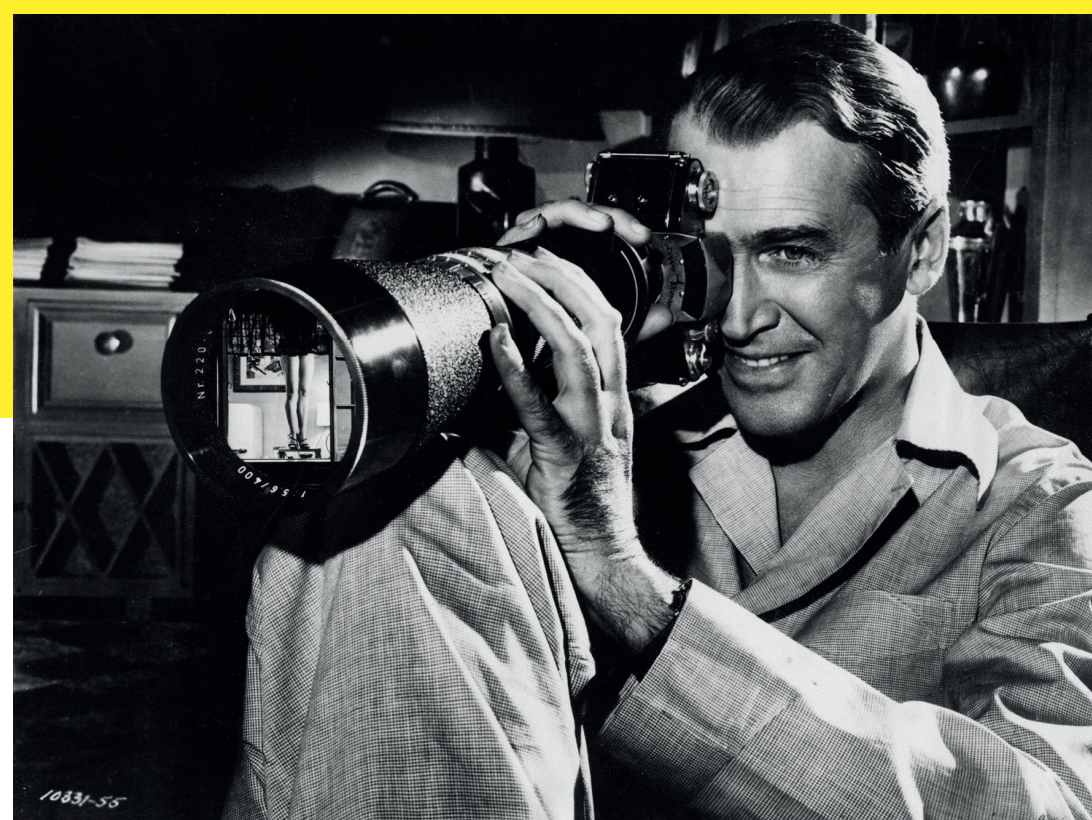
Als door een wonder bleven veel machines en Exakta-onderdelen gespaard. Hierdoor konden de overlevende medewerkers de productie betrekkelijk snel weer opstarten, zij het op kleine schaal. De Russische bezettingsmacht had hier ook belang bij. Ihagee moest als herstelbetaling met voorrang tienduizenden Kine-Exakta's (met een C!) maken. Deze camera's werden deels via Rusland naar de VS geëxporteerd. Dat leverde Rusland harde deviezen op.

Het nieuwe fabrieksgebouw aan de Blasewitzerstrasse in Dresden.

De Ihagee-fabriek kon door de complexe eigendomsverhoudingen - met grootaandeelhouder Steenbergen in het buitenland, hij mocht de DDR niet in! - niet onteigend worden of omgezet in een VEB ('Volkseigenes Betrieb'). De zeer gemotiveerde medewerkers en technici werkten onder nieuwe leiding wel aan verbetering van de Exakta en kwamen in 1950 op de markt met de Exakta Varex, die verwisselbare zoekers had. De Varex kon met een veelheid aan lenzen en micro-/macro-apparatuur uitgerust worden, waardoor deze Exakta de eerste echte systeemcamera werd.

De Exakta Varex werd voortdurend op details verder verbeterd (o.a. met vlug-terug-spiegel) en - als een van de weinige producten uit de DDR - wereldwijd geëxporteerd en beroemd. De Exakta was de eerste camera die op een postzegel verscheen. Hij figureerde ook in verschillende bekende films, waaronder "Rear Window" van Hitchcock.

Exakta in de film Rear Window van Hitchcock.

Exakta's werden overal in de wetenschap, bij medische -, technische - en natuurfotografie en tijdens expedities toegepast, wat Ihagee tot grote bloei bracht. In de (klantgericht) marketing werden de gunstige ervaringen met Exakta's tijdens expedities in poolgebieden en woestijnen breed uitgemeten. Japanse en Europese lenzenfabrikanten maakten lenzen van 20 mm tot 1000 mm met de Exakta-vatting, waardoor de gebruiker uit honderden verschillende lenzen kon kiezen.

De EXA 1a met lenzen van Carl Zeiss Jena en Hugo Meyer Görlitz

In 1950 ontwikkelde Ihagee een klein zustermodel, de Exa, met dezelfde bajonetvatting als de Exakta. De Exa had een eenvoudiger ontwerp en was dus veel goedkoper. Hierdoor kwam de spiegelreflex binnen het bereik van een breed publiek. Van de Exa zijn er wereldwijd in verschillende versies miljoenen verkocht.

Drie versies van de eerste Exa. De Exa had dezelfde bajonet als de Exakta en kon ook dezelfde zoekers gebruiken.

In 1953 werd opnieuw een Exakta voor het 6 x 6-formaat uitgebracht. Er zijn er zo weinig van over dat verzamelaars er nu veel voor over hebben. Sommige Amerikaanse verzamelaars vinden dit de mooiste Exakta ooit gemaakt!

De Exakta 66 van 1953.

Na decennia in productie geweest te zijn zonder ingrijpende modelwijziging raakte het unieke geesteskind van Steenbergen en Nüchterlein in de jaren '60 technisch en commercieel achterop. Vooral de opkomende, innovatieve Japanse spiegelreflexcamera's met lichtmeting door de lens (een vooroorlogs patent van Karl Nüchterlein!) werden door hun kwaliteit, afwerking en prijs geduchte concurrenten. Door de rechtzaken van Johan Steenbergen om zijn fabriek terug te krijgen, verloor de fabriek in Dresden het recht om de naam Exakta te mogen voeren. Dezelfde cameramodellen werden geproduceerd onder andere namen. Soms werd de naam Exakta weggelaten. De Exakta VX1000 werd dan gewoon VX1000 genoemd. Een andere naam was Elbaflex.

Exakta VX1000 naast de Elbaflex VX1000. In de loop van de jaren zestig verloor de Ihagee-fabriek in Dresden het recht om in Westerse landen de naam Exakta te voeren. Elbaflex was een alternatieve naam.

Uiteindelijk werd Ihagee in 1970 bij het grote VEB Pentacon (de fabrikant van de Praktica) ingelijfd, wat het einde van de Exakta-productie betekende. De laatste Exakta RTL 1000 was geen 'echte' (trapezium-vormige) Exakta maar eerder een broer van de (rechthoekige) Praktica VLC, zij het met een Exakta-bajonet.

Na 58 jaar vol innovaties hield Ihagee op te bestaan. De productie van de Exa werd tot vlak voor de Wende voortgezet. Het merk EXAKTA bestaat nog steeds.

Na de Wende waren er van de vele beroemde camerafabrikanten in Oost- en West-Duitsland nog maar enkele over. In het digitale tijdperk leiden deze een moeizaam bestaan. Vaak is de productie grotendeels naar Azië verplaatst. De Exakta symboliseert de opkomst, bloei en het verval van een ooit succesvolle Duitse tak van industrie, waaraan vanuit Nederland in de persoon van Johan Steenbergen een unieke bijdrage geleverd is.